

**«ЛІСІВНИЧО-ЕКОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ВПРОВАДЖЕННЯ ГОРІХА ГРЕЦЬКОГО (*Juglans regia L.*)
У ЛІСОВІ КУЛЬТУРИ ДП «Довжанське лісове господарство»**

Важливою складовою лісогосподарського виробництва є вирощування лісових культур високопродуктивних та особливо цінних порід. На території України перелік аборигенних деревних видів, що відповідають вищезазначеним критеріям, є обмеженим. Водночас, специфіка природних умов ряду регіонів нашої держави є сприятливою для вирощування окремих цінних інтродукованих порід. В умовах Закарпаття до числа видів, стосовно яких досвід інтродукції засвідчує не лише їх перспективність, але й досконало вивчено їх екологічні особливості у системі взаємозв'язків на рівні автохтонних екосистем, відноситься горіх грецький (*Juglans regia L.*).

Горіх грецький (*Juglans regia L.*) є диплоїдним видом ($2n = 16$) та відноситься до роду *Juglans*, що входить у сімейство горіхових - *Juglandaceae* Lindl. Крім горіха грецького, цей рід об'єднує близько 40 видів, у тому числі *J. nigra L.* - горіх чорний, *J. cinerea L.* - горіх сірий, *J. mansurica Maxim* - горіх манчжурський та ін.

Походження горіха грецького пов'язують з Китаєм, Індією та країнами Середньої та Малої Азії.

Станом на сьогодення горіх грецький має промислове значення в Китаї, Ірані, Туреччині, Італії, Франції, в країнах Середньої Азії, Індії, Афганістані, Пакистані, а також у сусідніх з Закарпаттям країнами - Румунії, Чехії, Словаччині та багатьох інших.

Горіх грецький характеризується комплексом унікальних властивостей та цінних господарських якостей, високим рівнем біологічної стійкості та значними параметрами норми реакції щодо екологічних умов зростання.

Набутий досвід впровадження горіха грецького у промислові та приватні сади, захисні насадження, дендрарії, зелені насадження міст та сіл виявив значний потенціал адаптації зазначеного виду у нових умовах та дозволив віднести цей вид до переліку порід, що не проявляють інвазійних властивостей.

У склад лісових насаджень горіх грецький впроваджують здавна як плодову суштину п ороду. У багатьох підприємствах лісового господарства функціонують промислові плантації цього виду, з метою отримання плодів, а по завершенні терміну експлуатації плантацій як горіхопромислових – для одержання цінної деревини.

Горіх волоський - швидкоросла, світлолюбна, теплолюбна, посухостійка рослина. Клімат та природні умови загалом території розташування ДП «Довжанське лісове господарство» достатньо сприятливі для культури цього виду. Водночас, у межах закріпленого за підприємством лісового фонду культури горіха грецького представлені лише двома ділянками. Розташовані ці ділянки у Білківському лісництві (квартал 6, виділи 12 та 15). Їх загальна площа складає 3,7 га.

Культури горіха чорного було створено в 1980-х рр. у рамках загальнодержавної програми, що діяла у колишній совєцькій Україні та мала за мету вирішення дефіциту харчових продуктів. Для створення культур було обрано типологічні умови вологих бучин, які характеризуються високим рівнем родючості ґрунтів. Ділянки розташовані на висотах від 375 до 445 м н.р.м. та являють собою схили північної та північно-східної експозиції з нахилом поверхні до 10°.

Станом на сьогодення вищезазначені культури горіха грецького успішно виконують протиерозійну та середовищетвірну функцію. Густа крона дерев цього виду ефективно проявляє вітрозахисні властивості, а листя збагачує ґрунт перегноєм. Досвід культури виду на зазначених ділянках підтверджив відомі наукі дані про його високий рівень стійкості, у т.ч. посухостійкість та довговічність. Зазначені фактори обумовлюють доцільність подальшого вивчення поведінки цього інтродукованого виду як такого, що може мати важливе значення у вирішенні проблеми підвищення рівня адаптаційної здатності лісів України в умовах прояву несприятливих кліматичних змін. Зважаючи на відносно обмежений асортимент аборигенних порід, що мають застосування у лісовому господарстві України, залучення у лісокультурне

виробництво достатньо апробованих порід-інтродуцентів, зокрема, горіха грецького, є доцільним з екологічної та економічної позицій.

Деревина горіха грецького має красиву текстуру, міцна, однорідна, тверда, добре піддається обробці, прекрасно полірується. Використовують її для виробництва меблів, музичних інструментів, фанери, прикладів рушниць, дрібних виробів. Напливи (капи) на стовбурах горіха використовують для виготовлення художніх виробів та дорогих меблів.

Горіх грецький є унікальним не лише як цінний деревинний вид, але й як харчова, вітамінозна, жироолійна, лікарська, ефіроолійна, дубильна, фарбувальна, декоративна, фітонцидна та косметична рослина.

Ядра горіхів відзначаються винятковими смаковими та енергетичними властивостями: 1 кг грецьких горіхів забезпечує отримання понад 8500 калорій. Плоди горіха грецького використовують у багатьох галузях промисловості: в кондитерській промисловості (начинки, цукерки, торти, печиво тощо), у консервному, плодово-овочевому виробництві. Особливо високі смакові властивості має горіхова олія, яку використовують у харчовій промисловості. З неї також видобувають високоцінні ароматичні сполуки - трояндovу, фіалкову, цитринову ефірні олії.

До складу ядер горіха грецького входять різноманітні органічні й мінеральні сполуки: жири, білки, вуглеводи, дубильні й ароматичні речовини, вітаміни. Відповідно, плоди горіха грецького є цінними не лише для людей, але й для чисельних лісових звірів, функціонування яких забезпечує екологічну стабільність лісів.

Набутий досвід впровадження горіха грецького у лісові екосистеми не лише Закарпаття, але й України та більшості країн Європи дозволяє рекомендувати його до впровадження у склад лісових автохтонних екосистем, враховуючи наступні фактори:

- інтродуцент не відноситься до переліку інвазійних видів деревних порід;

- проявляє високий рівень стійкості проти шкідників та захворювань, також не є осередком їх збереження та не виконує функцію проміжного господаря у циклі їх розмноження;
- стійкий проти сніголамів, вітровалів та інших факторів біотичного і абіотичного середовища;
- роль горіха чорного у перспективі може бути більш вагомою з огляду на очікувані несприятливі кліматичні процеси глобального характеру;
- деревина горіха грецького за своєю ринковою вартістю дорожча за вартість деревини дуба звичайного та інших аборигенних порід;
- недеревна продукція горіха грецького є цінною сировиною для потреб харчової, фармацевтичної та інших галузей промисловості.

Зважаючи на вищеперелічене, горіх грецький може бути об'єктом лісокультурного виробництва у ДП «Довжанське лісове господарство», з врахуванням його біологічних властивостей, функціонального призначення та типологічних умов лісокультурних ділянок.

К.с.-г. наук, доцент

кафедри лісових культур та лісової селекції

Національного лісотехнічного університету України

Данчук О.Т.